

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет економічних наук
Кафедра фінансів

Кваліфікаційна робота

освітній ступінь - бакалавр

на тему: **«РЕФОРМА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ: ПРІОРИТЕТИ І
МЕХАНІЗМИ»**

Виконав: студент 4-го року навчання,
напряму підготовки
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Мацюк Андрій Васильович

Керівник: Токарчук В.В.
кандидат фізико-математичних наук, доцент кафедри
фінансів

Рецензент _____

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою «_____»

Секретар ЕК _____
«_____» _____ 2020 р.

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ПОНЯТТЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ.....	6
1.1. Сутність банківського сектору.....	9
1.2. Ретроспективна характеристика розвитку банківського сектору України.....	13
1.3. Основні показники стану банківської системи України.....	17
Висновки до розділу 1.....	18
РОЗДІЛ 2. РЕФОРМА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ: ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	22
2.1. Стан банківського сектору та причини впровадження реформи	22
2.2. Впровадження реформи банківської системи.....	26
2.3. Стратегія Національного Банку України на майбутні періоди.....	35
Висновки до розділу 2.....	38
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА НАДІЙНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ БАНКІВ.....	40
3.1. Сучасні підходи до аналізу фінансових результатів банків.....	40
3.2. Фінансові результати банків у 2019 році: джерело прибутків та загальні збитки..	44
3.3. Моделювання впливу факторів на фінансовий результат в банківському секторі України.....	46
Висновки до розділу 3.....	55
ВИСНОВКИ.....	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59

ВСТУП

Сучасний період розвитку економіки України визначається нищівним впливом соціально-економічних, політичних, інституційних факторів. З огляду на це великого значення заслуговує стабілізація діяльності банківського сектору як ключового суб'єкта сталого розвитку економічної системи держави в цілому. Лише через ефективну банківську систему можна здійснити реструктуризацію економіки, якої так потребує Україна.

Явища загострень та криз у сфері фінансів можуть бути спричинені трансформаційними процесами в економіці, тобто зміною курсу економічного розвитку, утратою конкурентоспроможності економіки. Загалом ці процеси негативно позначаються на обсягах виробництва ВВП у державі й відповідним чином стають причиною скорочення фінансових ресурсів, що слугують усьому відтворювальному процесу, вимагають здійснення жорсткої політики в обмеженні спожитку й витрат як на державному, так і на рівні підприємницьких структур і суспільства. Особливо жорстко ця ситуація торкнулася банківського сектору економіки.

Ратифікація Угоди про асоціацію з Європейським Союзом стала необхідним поштовхом до реформування фінансового сектору економіки. Вибір європейської моделі розвитку та становлення фінансового сектору, здатного гарантувати подолання кризових явищ та створити базу для прийняттого ринкового конкурентоспроможного середовища, вимагав фундаментального розв'язання низки питань, таких як раптове зростання частки проблемних активів на балансах банків, значний відтік депозитів, припинення кредитування, суттєве зниження якості кредитних портфелів, зменшення власного капіталу, збиткова діяльність тощо. Реалізація так званого «очищення» банківської системи привела до неповоротних наслідків як для банків, так і для всієї економіки країни. Аналіз динаміки основних показників діяльності банків складає важливу та актуальну частку в різноманітних дослідженнях, адже є

індикатором ефективності запровадження реформ і на практиці репрезентує їх результативність.

Вивченню та дослідженню етапів та різноманітних властивостей розвитку банківської системи України присвячені роботи багатьох вітчизняних науковців. Так, огляд основних етапів розвитку банківської системи України залежно від перебігу економічних подій, що відбуваються усередині країни, досліджують Вовчак О. [1], Грановська І. [2], Олещук М. [3], Колісник М. [4], проблеми фінансової стійкості та реформування банківської системи України досліджуються у роботах В. Коваленко [5], Н. Маслій [6] причини виникнення недіючої заборгованості у банках, тренди розвитку діяльності банків та основи механізму регулювання банківської діяльності на сучасному етапі досліджені у працях Т. Болгар [7], О. Дзюблюк [8] та ін.

Актуальність даної роботи полягає у тому, що сьогодні, економіка та фінансовий сектор будь-якої країни не зможе правильно функціонувати без «здорової» банківської системи. Шляхи реформування були, є і завжди залишаться «філософським каменем» для регуляторів монетарної політики і банківського сектору. Дана робота репрезентує один із підходів аналізу стану банківської системи і надає рекомендації щодо наступних етапів реформування.

Метою роботи є репрезентація підходу оцінки стану показників банківського сектору в посткризовий період з огляду на попередні роки діяльності банків.

Наступні завдання були поставлені у ході роботи для досягнення мети:

- ✓ дослідження теоретичної бази, яка стосується безпосередньо банківського сектору;
- ✓ вивчення історії розвитку банківського сектору у кризові періоди;
- ✓ побудова моделі впливу показників банківської системи на фінансовий результат банків;

- ✓ надання рекомендацій щодо наступних фаз реформування банківської системи.

Об'єкт дослідження – банківський сектор України впродовж часів Незалежності, а, особливо, кризовий та пост-кризовий в період з 2014 по 2019 рік.

Предмет дослідження – фінансові результати та інші фундаментальні показники в оболонці банківської системи України.

У ході роботи було використано наступні методи досліджень:

- ✓ методи індукції та дедукції;
- ✓ метод аналізу фінансової звітності;
- ✓ експериментальний метод моделювання;
- ✓ історико-порівняльний метод, тощо.

Практична цінність отриманих результатів є високою, оскільки вони є хорошими, обґрунтованими рекомендаціями для дослідників та працівників фінансових інституцій, а також і для осіб, які мають намір інвестувати в банківський сектор економіки.

Наукова новизна розкривається в уточненні поточних практичних рекомендацій щодо реформування банківської системи України.

РОЗДІЛ І

ПОНЯТТЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ

1.1. Сутність банківського сектору

Дослідження природи розвитку банківського сектору і його структурованих одиниць в умовах фінансової глобалізації, яка визначає не тільки сучасні тренди міжнародного руху капіталу, а й прогнозування становища світової фінансової системи є особливо актуальним і потрібним. У системі фінансового ринку банки є основними носіями та організаторами грошово-кредитних відносин, а світовий фінансовий ринок, відповідно реалізовує функцію своєрідного каталізатора процесів фіксації капіталу. “Організація і функціонування банківського сектору в сучасних умовах має якісно новий характер взаємодії складових елементів, що спонукає до комплексного аналізу і розкриття сутності банківського сектору та особливостей його структури в Україні” [12, с. 420].

Банківський сектор слід досліджувати як систему в системі, як-от, у системі національної економіки. Банківський сектор репрезентується як система елементів або сегментів, які постійно взаємодоповнюють один одного. У той же час існує залежність між банківською системою від властивостей, характеристик, принципів формування і ознак цих елементів. Тому, терміни “банківська система” і “банківський сектор” є синонімічними. Роблячи дослідження поняття “банківський сектор”, була зосереджена увага на означенні терміну “сектор” у економічних та енциклопедичних словниках: сектор – “(лат. sector–буквально, який розсікає) – відділ установи, що має якусь спеціалізацію; якась частина, галузь народного господарства” [9, с. 615]; сектор “(латинс. sector. букв. – розсікаючий) – частина народного господарства, яка має економічні чи

соціальні окремішності” [10, с. 533]; сектор “(від лат. sector –розрізаю, розділяю) – відділ установи, організації; галузь державної, господарської діяльності” [11, с. 496]. Тому, сектор – це сегмент системи, а банківський сектор – це складова господарської системи.

“Банківський сектор з точки зору системно-структурного аналізу – це сукупність банківських установ, які займаються банківською діяльністю на професійній основі, підпорядковуючись законодавчо встановленим нормам і правилам її ведення, внутрішня і зовнішня взаємодія між якими породжує багаторівневу економічну структуру. Під зовнішньою взаємодією у банківському секторі, розглядається взаємозв’язок банківських установ і зовнішнього банківського середовища – це найбільш загальна сукупність об’єктів, що належить до економічної сфери діяльності, підпорядковуються дії економічних законів, у тому числі закону попиту і пропозиції. Тому досягнення економічного результату залежить тут лише від економічних умов, що склалися у країні. Внутрішня взаємодія у банківському секторі – це взаємодія між окремими банківськими установами як елементами цілісної системи”.[12, с. 421]

Було встановлено, що банківському сектору притаманні такі головні ознаки:

- ✓ “динамічність дій банківських установ, які постійно розвиваються пристосовуючись до зміни економічної ситуації;
- ✓ можливість самонастроювання, саморегулювання і саморозвитку, тобто якщо один з банків банкрутує, то сегмент на фінансовому ринку, який він займав миттєво перехоплюється іншою банківською установою;
- ✓ наявність складних взаємозв’язків, включаючи зворотні, що дозволяє включити банківський сектор до складних систем;
- ✓ структурна різноманітність, що проявляється у великій кількості складових елементів банківського сектору, ієрархічно організованих, що мають свої локальні цілі функціонування і

розвитку та які підпорядковуються однаковій меті – максимізація прибутку та підвищення ліквідності;

- ✓ концентрація уваги його суб'єктів на специфічній діяльності, яка є пов'язана з грошово-кредитною сферою та дотримання вимог банківської таємниці”.[12, с. 421]

Вочевидь, слід зазначити, що формування ефективної структури банківського сектору потребує дотримуватись ряду принципів, а саме:

- ✓ управління ;
- ✓ еволюційності;
- ✓ адекватності;
- ✓ функціональної повноти;
- ✓ саморозвитку;
- ✓ відкритості;
- ✓ ефективності;
- ✓ нормативного правового регламентування роботи банківських структур;
- ✓ модульності;
- ✓ системності;
- ✓ функціональності.

Банківська система України — це складова фінансовою системи держави, що включає в себе:

- ✓ НБУ;
- ✓ інші банки (резиденти та нерезиденти, зареєстровані у встановленому законодавством порядку на території України);
- ✓ небанківські фінансові установи, діяльністю яких є ведення рахунків клієнтів, прийняття вкладів;
- ✓ Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО);
- ✓ банківську інфраструктуру, а також взаємозв'язки між ними.

“Сьогодні банківська система України — це один із найрозвинутіших елементів господарського механізму, оскільки її реформування було розпочате раніше за інші сектори економіки, що визначалося ключовою роллю банків при вирішенні завдань переходу до ринку”.[13, с. 26]

Діяльність ринкової економіки України неможлива без ефективної банківської системи, яка забезпечує поведінку грошового ринку, активно проявляє ознаки сервісу і впливу на всі економічні та соціальні процеси, які чиняться в державі, і оголошена важливим складником інвестиційного процесу.

Тверда банківська система, що динамічно зростає, — неодмінна передумова стійкого економічного піднесення. У сучасній економіці банківська система має докорінно велике та стійке значення завдяки зв'язкам цієї системи з усіма секторами економіки. “Найважливіші функції банків полягають у забезпеченні безперебійного грошового обігу капіталу, в наданні можливостей отримання необхідного фінансування підприємствами, державою, приватними особами, а також створенні сприятливих умов для вкладання коштів із метою нагромадження заощаджень у національній економіці” [14, с.806].

Необхідність банківської системи визначається двома групами причин:

- 1) “необхідністю здійснення суспільного нагляду і регулювання банківської діяльності, узгодження комерційних інтересів окремих банків із загальносуспільними інтересами — забезпечення сталості грошей і стабільності роботи всіх банків;
- 2) забезпечення збалансованості попиту і пропозиції на грошовому ринку і в кожному його секторі. Банки при цьому повинні керуватися не тільки своїми комерційними інтересами, а й вимогами системи в цілому”.[14, с. 807]

Усі банківські підрозділи перебувають у щільному взаємозв'язку між собою й створюють стрижень кредитної системи, на який падає основне навантаження — фінансово-кредитне обслуговування економіки. В той же час, у

організації кредитної системи важливу роль відіграють спеціалізовані кредитно-фінансові інститути, тобто окремі небанківські види кредитних організацій. Згідно з діючим банківським законодавством виділяють основні види побудови банківської системи:

- ✓ однорівнева банківська система;
- ✓ дворівнева банківська система;
- ✓ трирівнева банківська система.

Однорівнева банківська система визначає горизонтальні зв'язки між банками, універсалізацію їх дій та поведінок. Усі банки, що займаються діяльністю в країні (включаючи й центральні банки), знаходяться на одному ієрархічному ступені, здійснюють однотипні функції з кредитно-розрахункового обслуговування клієнтури. Таке правило побудови банківської системи властиве для економічно слаборозвинених країн, а також для держав з авторитарним, тоталітарно-командним режимом управління.

Дворівнева банківська система специфічна для країн з ринковою економікою, складається з двох рівнів.

- 1) Верхній рівень — центробанки, які є банками в повній вазі цього слова лише "для двох рангів клієнтів: банківських інститутів та підрозділів державного управління.
- 2) Нижній рівень — комерційні банки, клієнтами яких є фірми, організації, населення.

Центральним банкам, або банкам першого ступеня, характерні функції резервної системи, тобто емісія кредитних засобів і ревізія за грошовим обігом у державі і кредитно-розрахункове обслуговування інших кредитних підрозділів, тобто:

- ✓ реалізація ролі «банку банків»;
- ✓ кредитно-розрахункове обслуговування держави;

- ✓ виконання грошово-кредитної політики і контроль економічних процесів на цій основі.

Комерційні банки є багатофункціональними інституціями, що займаються істинно всіма типами кредитних і фінансових операцій, які мають зв'язок з обслуговуванням господарської роботи своїх клієнтів.

Трирівнева банківська система своєрідна для європейських країн. На першому рівні знаходиться ЄЦБ (Європейський центральний банк), який узгоджує та стежить за діяльністю центробанків окремих країн. На другому рівні знаходяться центробанки, які погоджують спільну для ЄС політику в сегменті грошово-кредитного координування, в кордонах наданих прав проводять контроль, нагляд, інспекцію та інші дії, втілюючи роль банків для комерційних банків, а також є визначеними емісійними центрами та банками для урядових інститутів. На третьому рівні – комерційні банки.

Банківська система в умовах ринку функціонує на основі певних умов, які представлені на рисунку 1.1.

Умови
функціонування
дворівневої
банківської
системи

Рівноправність, свобода в раціональному господарюванні

Можливість вибору клієнтом банку (достатня кількість банків)

Конкуренція в банківській справі

Доступність інформації про банк

Недопустимість втручання в банківську справу "третьох осіб"

Налагодження зовнішньоекономічних зв'язків

Рис. 1.1 Умови функціонування дворівневої банківської системи

Джерело: складено автором за джерелом [14, с. 46]

Функції банківської системи:

- Трансформаційна — обумовлена посередницьким представництвом банків. Нагромаджуючи вільні кошти і надсилаючи їх різним суб'єктам, банки мають потенцію їх перемінити на різні терміни, розміри, що збавляє фінансові ризики;

Трансформація строків - мобілізуючи вагомі розміри короткострокових коштів і безперервно додаючи їх, банки мають потенцію певну їх частину направляти в довготермінові позички.

Трансформація капіталів - мобілізуючи значні обсяги невеликих вкладів, банки здобувають потенцію накопичувати капітал для здійснення грандіозних проектів.

Трансформація ризиків - застосовуючи відповідні заходи, банки можуть скоротити фінансові ризики шляхом:

- ✓ урізноманітнення активних операцій;
- ✓ утворення резервів;
- ✓ розрізнення відсоткових ставок;
- ✓ страхування депозитів.

Просторова трансформація - нагромаджуючи гроші з різних областей, банки можуть направляти їх на кредитування одного предмета, одного регіону, однієї держави.

- Функція утворення грошей і контролю грошової маси;
- Функція забезпечення стійкості банків та грошового ринку (стабілізаційна).

1.2. Ретроспективна характеристика розвитку банківського сектору України

Під час дослідження перебігу новітньої історії розвитку банківського сектору України було виділено наступні етапи:

Таблиця 1.1

Періодизація історії банківської сфери в Україні

Роки	Зміст процесів
1991-1993 рр.	Неконтрольований і стихійний розвиток національного банківського сектору України та різке збільшення банків. Поява законів й апробація НБУ інструментів монетарної політики
1993-1995 рр.	Подальше розширення банківського ринку в умовах гіперінфляції, деіндустріалізації та неконтрольованого валютного ринку. Посилення регуляторної політики НБУ і введення додаткових правил для банківського ринку. Проведення грошової реформи
1996-2000 рр.	Розвиток банківської системи України в умовах фінансовоекономічної нестабільності й кризи. Скорочення кількості банків та зростання їх капіталізації. Посилення ролі міжнародного фінансового простору для розвитку національного ринку
2001- перша половина 2008 рр.	Стабілізація структури й висока позитивна динаміка кількісних показників розвитку банківського сектору. Концентрація капіталу, поява та закріплення домінуючої ролі великих приватних комерційних банків. Розширення асортименту послуг і філійної мережі
Друга половина 2008- 2009 рр	Найбільш масштабна за роки свого існування криза у банківському секторі. Падіння рівня ліквідності, банкрутство, скорочення кількості банків та їх філій, уповільнення темпів приросту й негативна динаміка банківських показників
2010- 2013 рр	Поступове збільшення активів банків і стабілізація банківської системи. Збільшення ролі держави та державних банків
2013- 2016 рр.	Загострення політико-правової ситуації в країні, негативні явища в національній економіці сформували середовище перманентної нестабільності

Джерело: складено автором на основі [15, 16, 17, 18]

20 березня 1991 р. Верховна Рада УРСР прийняла Закон “Про банки і банківську діяльність” (№ 872-XII) [21], котрим було визначено правові засади, порядок створення й принципи діяльності банків відповідно до Декларації про державний суверенітет України.

“На початку розвитку української банківської системи потрібно було насамперед запровадити ринкові механізми функціонування грошово-кредитного ринку, регулювання банківської діяльності та забезпечити трансформацію функцій банків до сучасних умов. Під час перших років незалежності держави відбулися глибинні зміни в характері кредитних відносин, уведено нові методи кредитування, розрахунків, роботи з іноземною валютою, цінними паперами тощо” [22, с.17-19].

У 1991 р. створено Національний банк України, на котрий покладено функції ліцензування, регулювання банківської діяльності, нагляду за нею, а також реєстрації банків. Проводиться роздержавлення та приватизація наявних банків, а також створення інших, із приватною формою власності. Розробляється національна система електронних платежів (СЕП), Національна система масових електронних платежів (НСМЕП), що спрямо подоланню кризи неплатежів і бартерних відносин. [21]

У період 1991-1997 рр. створювалися банки двох організаційно-правових форм: акціонерних товариств (відкритих чи закритих) — близько 70 % і товариств із обмеженою відповідальністю — близько 30 %.

Завершальним акордом зазначеного етапу розвитку банківської системи стала грошова реформа, проведена з 2 по 16 вересня 1996 р., завдяки котрій наша держава одержала повноцінну грошову одиницю — гривню.

Етапи з 1997 по 2007 роки окреслювали якісний зріст в банківському секторі. У цей етап перетворення економіки та її переведення на ринкові методи господарства були здебільшого завершені, гіперінфляція — знищена, настало економічне зростання. У 1999 р. прийнято Закон України “Про Національний

банк України”[23], а в 2000 р.— нова редакція Закону “Про банки і банківську діяльність”[24].

Впродовж цього етапу банківська система вкрай зміцнішала. Щоправда, на її розвиток негативно вплинула азійська фінансова криза 1998 р., унаслідок чого було ліквідовано 10 банків. Однак уже 2008 р. в Україні функціонувало 175 банків, капітал яких становив 69,6 млрд грн (9,6 % ВВП), активи — 599,4 млрд, а кредити, надані в економіку,— понад 485 млрд грн.

Якісно новим етапом розвитку вітчизняної банківської системи стало відкриття в Україні починаючи з 2000 р. представництв іноземних банків і банків із іноземним капіталом. У 2007 р. в нашій країні функціонувало вже 47 банків другого типу, в т. ч. 17 зі 100-відсотковим іноземним капіталом. Частка останнього в статутному капіталі банківської системи сягнула 35 %, а державних банків — помітно зменшилася та на 1 січня 2007 р. становила лише 8,5 %.

“В окреслений період здійснено реформу бухгалтерського обліку і звітності в банках та започатковано перехід на міжнародні стандарти фінансової звітності. У 1998 р. створено Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Відбуваються перші злиття й поглинання банків, підвищується рівень концентрації капіталу, розширюється спектр банківських послуг, з’являються перші електронні гроші та відповідні банківські послуги, запроваджуються стандарти корпоративного управління й ризик-менеджменту, посилюється конкуренція в банківському секторі”.[25, с. 11]

Етап глобальної кризи 2008-2009 рр. був для економіки України досить драматичним. Через світову фінансову кризу 2008—2009 рр. банківський сектор теж опинився в кризовій ситуації. Якщо в 2009 р. у країні діяло 184 банки, то в 2012 р.— 176. При цьому буремним став саме 2009 р., коли капітал банків зменшився на 3,4 %, активи — на 4,9, а кредити, передані в економіку,— на 5,7 %. До того ж істотно збільшилася частка простроченої заборгованості

за кредитами: якщо у 2007 р. вона становила 1,3 %, то в 2010 р.— 11,2 %. [3, с. 145]

Нинішній період розвитку банківської системи України є найскладнішим. Він почався з стрімкої девальвації гривні та пришвидшення інфляційних процесів, що призвело до сильного зменшення банківської ліквідності, загострення умов функціонування банків та зменшення ефективності їхньої діяльності. Крім того, скоротилися доходи підприємств, унаслідок чого погіршилася їх кредитоспроможність.

Через регуляторну кризу значно скоротилася кількість банків. Впродовж 1998—2013 рр. із ринку було виведено 34 неплатоспроможних банки, а їхні вкладники одержали від ФГВФО компенсацію в сумі 5,8 млрд грн. У відповідний період 2014—2015 рр. було ліквідовано 63 банки, а вкладникам сплачено 54 млрд грн. У 2016-2020 рр. тренд ліквідації банків зберігається: станом на 1 травня 2020 р. в Україні функціонувало 75 банків.

Наслідком банківської кризи 2014—2015 рр. стала значна зміна структури банківської системи й механізмів фінансового посередництва загалом. Реформа банківського нагляду, що розпочалася ще в 2008 р., не була завершена, а рівень довіри до банківської системи знизився як ніколи за всю історію незалежної України [19, с. 52; 20, с. 48].

Також необхідно звернути увагу, що в наведений період закладено нові принципи здійснення грошово-кредитної політики: закладається перехід до режиму таргетування інфляції, зростає координація монетарної та бюджетної політик, покращуються методи й інструменти грошово-кредитного контролю.

1.3. Основні показники стану банківської системи України

Сьогодні постійний контроль за фінансовою стійкістю банківської системи є необхідним важелем центральних банків. Він означений як інформаційно-аналітична складова їхньої діяльності, яка посилює прозорість і передбачуваність грошово-кредитної політики. Діяльність центрального банку у сфері нагляду за фінансовою стійкістю презентується у відповідних розділах його статистичних оглядів та пунктах діагностики банківської системи.

«Слід зазначити, що МВФ провів опитування центральних банків та інших регулюючих органів різних країн із метою визначення показників, найважливіших для моніторингу системних ризиків у фінансовій і банківській системах. Вони дістали назву “показники фінансової стабільності” (financial soundness indicators), або ПФС»[20, с. 7].

“Показники фінансової стійкості доцільно виокремити із ПФС та розглядати за двома позиціями. Перша – базові показники, що забезпечують необхідний мінімум для аналізу банківської системи та розраховуються виключно за даними звітності банків. Друга – додаткові показники, які обчислюються на підставі звітності банків та інших суб’єктів фінансового ринку. Національним банком України також розраховуються індикатори фінансової стійкості, котрі враховують сукупний вплив різних факторів та розрив між макро-економічною статистикою й мікропруденційною базою даних. Індикатори фінансової стійкості – це показники поточного фінансового стану і стійкості фінансових установ країни та їхніх контрагентів із секторів корпорацій і домашніх господарств. Вони включають як агреговані дані по окремих установах, так і показники, що дають уявлення про ринки, на яких діють фінансові установи. Індикатори фінансової стійкості розраховуються й поширюються для використання в макропруденційному аналізі. Останній передбачає оцінку та контроль сильних сторін і вразливих місць фінансових

систем із метою підвищення фінансової стійкості, зокрема зменшення ймовірності краху фінансової системи”. [36, с. 29]

НБУ щокварталу складає та поширює дані за індикаторами фінансової стійкості сектору депозитних корпорацій (банків), 12 із яких є основними і 10 – рекомендованими.

Таблиця 1.3

**Основні показники розвитку банківського сектору України в 2013–
2017 рр. до ВВП, %**

Показник	2013	2014	2015	2016	2017
Активи	96,8	97,1	79,4	72,9	67,2
Капітал балансовий	13,2	9,4	5,2	5,2	6,0
Кредити в економіку	48,0	51,2	42,0	35,5	31,7
Кредити, надані фізичним особам	11,5	11,4	7,7	6,6	6,2
Кошти фізичних осіб населення	29,8	26,6	20,3	18,3	17,4
Кошти суб'єктів господарювання	16,1	16,7	16,1	15,5	14,7

Джерело: складено на автором на основі даних НБУ[27, 28, 29, 30]

Висновки до розділу 1

В даному розділі було розглянуто теоретичні аспекти понять «банківський сектор» та «банківська система», проілюстровано види банківських систем та визначено вид саме вітчизняної банківської системи. Було продемонстровано низку принципів, які вважаються невід’ємними у банківській сфері.

Також, важливим підпунктом цього розділу є ретроспективна характеристика розвитку банківської сфери в Україні з часів набуття незалежності до сьогодення. Розглянуто основні періоди в історії даної сфери, вказано на найбільші шоки та кризи.

І наостанок, визначено основні показники, які слугують індикаторами для досліджень та оцінки банківської системи. Було порівняно вітчизняну методику та методику міжнародних фінансових інституцій, а саме – Міжнародного валютного фонду як одного із основних гравців та регуляторів фінансового світу.

РОЗДІЛ 2

РЕФОРМА БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ: ПЕРЕДУМОВИ, ПРИЧИНИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ ВПРОВАДЖЕННЯ

2.1. Стан банківського сектору та причини впровадження реформи

Економіка України та, зокрема, банківська система протягом 2010-2014 років знаходилася під впливом значних шоків, що перманентно діють з трьох джерел:

- зовнішнього воєнно-політичного;
- внутрішнього структурно-економічного;
- шоків з боку макрорегулювання.

“Починаючи з 2008 р. і до кінця 2013 р. цінова кон’юнктура мала дезінфляційний характер. У період шоку 2008- 2009 рр. падіння реального ВВП супроводжувалось значним зниженням темпів інфляції, а знецінення гривні з 5,05 до 7,99 грн./дол. не мало принципового впливу на цінову динаміку. У 2010-2011 рр. відновлення виробництва сприяло відносній стабілізації темпів інфляції у межах 10%, однак у 2012-2013 рр. економіка знов увійшла у період падіння, а інфляція досягнула свого найнижчого рівня: з травня 2012 до жовтня 2013 р. річний рівень інфляції коливався у межах від -1,2% до 0%, тобто була присутня дефляція”.[37, с.29]



Рис. 2.1. Річні плинні темпи девальвації та інфляції у 1996-2015 роках, до відповідного місяця поперед. року

Джерело: складено автором на основі даних Укрстату[26]

Внаслідок того, що вітчизняна економіка розвивалася за моделлю сировинного приросту глобальної економіки і має нерозвинений внутрішній ринок, банківський сектор має глибинні системні проблеми, які відображують структурні диспропорції. У періоди несприятливої кон'юнктури зовнішньоекономічних цін або відтоку капіталу ці проблеми загострюються. Якщо економічна влада і центральний банк не мають ефективних стратегій реагування на ці виклики і допускають помилки, то заходи регуляторів стають додатковими шоками для банківської системи, як це відбулось протягом 2013-2014 років, і в країні розвивається фінансово-економічна, валютна і банківська кризи. В 2014 році було означено проблеми, з якими існувала банківська система України протягом останніх 5-10 років:

- ✓ системний дефіцит довгих ресурсів (тобто ресурсів, терміни погашення яких перевищують 5-10 років);

- ✓ невиконання банківською системою функції головного кредитора для стратегічної структурної перебудови економіки, імпортозаміщення, розвитку потужної високотехнологічної промисловості, малого і середнього бізнесу;
- ✓ диспропорції банківських балансів за строками визрівання пасивів і активів (maturity mismatch) – невідповідність коротких термінів зобов'язань банків і більш довгих термінів кредитування;
- ✓ диспропорції банківських балансів за валютами (currency mismatch) – невідповідність валюти видачі кредитів і валюти, у якій позичальник отримує дохід для їх погашення;
- ✓ Згідно з рейтингом глобальної конкурентоспроможності Всесвітнього економічного форуму за 2015 рік Україна продемонструвала найгірший серед 140 країн світу результат за показником “міцність банків”, що стало подальшим погіршенням у порівнянні з 2014 роком, коли Україна займала 138 місце.

Зниження динаміки нормативу достатності капіталу по банківській системі Н2 відбулось внаслідок трикратної девальвації, яка призвела до зменшення відносного обсягу регулятивного капіталу і відповідного скорочення нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) в цілому по системі банків (рис.2).



Рис. 2.2. Динаміка нормативу достатності (адекватності) регулятивного капіталу Н2 у 2013-2015 рр.

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27]

“Значення нормативу достатності капіталу в цілому по системі банків на 01.10.2015 р. складало 7,09%, на кінець жовтня – 9,9%, на кінець листопада – 8,92%, тобто нижче нормативного значення (10%). На кінець 2015 року цей показник підвищився до 12,31%”. [37, с. 34]

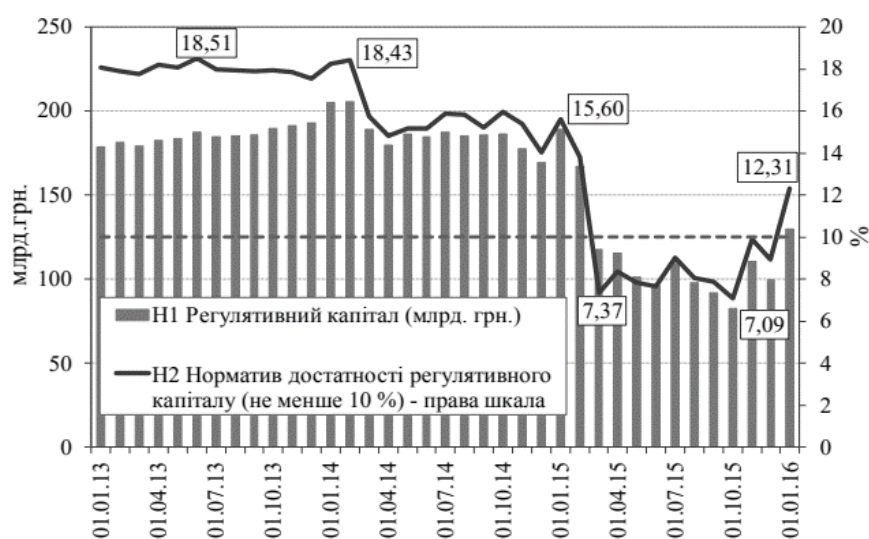


Рис. 2.3. Динаміка регулятивного капіталу та нормативу Н2 у 2013-2015 роках

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27]

Банківська система описується існуванням значного структурного профіциту ліквідності, що свідчить про неефективне управління грошовою емісією і ліквідністю банківської системи з боку НБУ.

“На фоні грошового голоду в реальному секторі обороти розміщення коштів банками на депозитних сертифікатах НБУ за 2015 рік майже у півтора рази перевищили номінальний ВВП. Надвисокі ставки за депозитними сертифікатами (18-22%) чинять руйнівний вплив на економіку – блокують процеси кредитування та сприяють створенню фінансової бульбашки через додаткову непродуктивну емісію гривні для виплати процентів”. [37, с. 35]

Динаміка нормативів ліквідності банківської системи характеризується висхідною динамікою та перевищенням граничних рекомендованих рівнів у кілька разів. На 01.01.2016 р. надвисокі показники ліквідності Н4, Н5 та Н6 банківської системи становили: Н4 – 78,50%, Н5 – 82,20%, Н6 – 92,87% (рис.4).



Рис. 2.4. Динаміка нормативів ліквідності Н4, Н5 та Н6 у 2013-2015 роках

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27]

Станом на 01.01.2016 р. показник нормативу великих кредитних ризиків (Н8) у цілому по банківській системі становив 364,1%, що за даними МВФ є найбільшим показником серед європейських країн. Станом на 01.10.2015 року показник нормативу великих кредитних ризиків (Н8) порушувався наступними банківськими установами:

- ✓ ПАТ “Промінвестбанк” – 1401,26%
- ✓ ПАТ “Сбербанк” – 1498,24%
- ✓ ПАТ “Альфа-банк” – 1095,05%
- ✓ ВТБ БАНК – 887,07%
- ✓ ПАТ “Універсал банк” – 960,85%
- ✓ ПАТ “БАНК КРЕДИТ ДНІПРО” – 5069,0%
- ✓ ПАТ “ДІАМАНТБАНК” – 1075,09%.

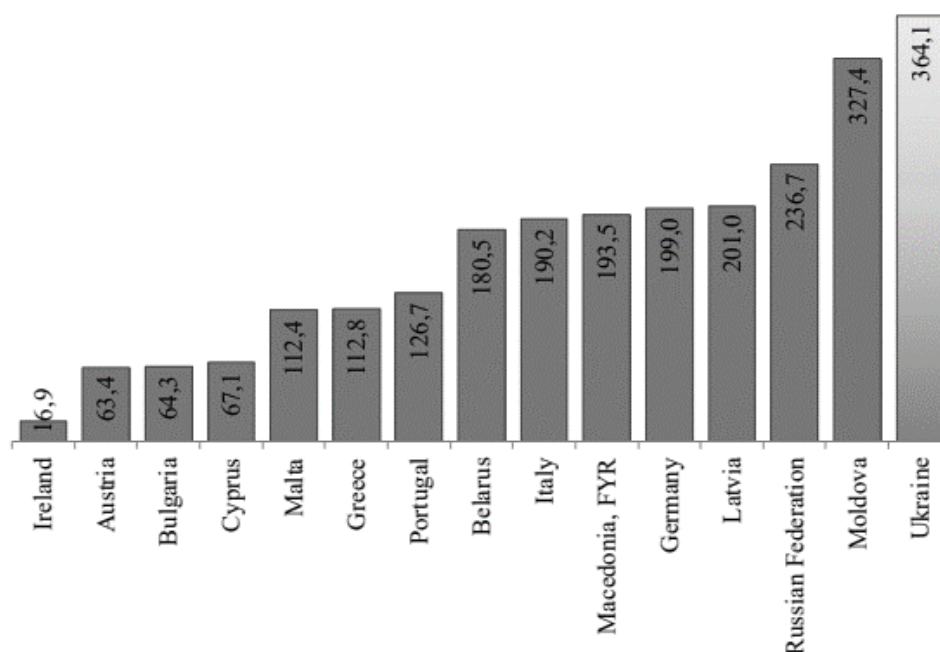


Рис. 2.5. Показник великих кредитних ризиків (Н8) у розрізі європейських країн на кінець 2015 року, %

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27]

2.2. Впровадження реформи банківської системи

Шість років тому — на початку 2014 року — в Україні було 180 банків. Більшість із них були в тіні, оскільки власники не розкривали свої дані, а звітність не репрезентувала реального стану справ. Тим більше, аудиторські висновки не забезпечували об’єктивної оцінки. “На ринку активно працювали «банки-пральні», «пилососи», «зомбі-банки» та створені для вигідного продажу «Бєбі-бумерів». Усі вони де-факто вже були банкрутами, проте підтримувались на «штучному диханні»”. [37]

Ситуація була складною, через те, що низка банків відмовила українцям і НБУ у поверненні грошей. Інша частина не мала змоги дотримуватися нормативів та вимог Національного банку. Деякі, взагалі, втратили підтримку від акціонерів, які просто зникли з радарів, для того, щоб уникнути проблем та зобов’язань перед клієнтами та вкладниками банку. Щоправда, низка банків, на жаль, опинилася в зоні проведення АТО.



Рис. 2.6. Структура та «бізнес-моделі» виведених банків

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27]

НБУ склало класифікацію банків, які були «очищені» під час реформи 2014-2018 років:

1. “Пральня — банк, який займається відмиванням грошей через здійснення схемних операцій. Такий банк конвертує безготівкові кошти у готівку. Нерідко операції з конвертування проводяться на мільйони чи навіть мільярди гривень. Така діяльність банку призводить до зменшення податкового навантаження на бізнес та розкрадання державних коштів.
2. Бебі-бумер — банк, створений в період «бебі-буму» 2010-2013 років з метою подальшого перепродажу, діяльністю на ринку практично не займався. Тобто банк «спав» та чекав на свого інвестора. З початком кризи «солодке життя» закінчилось: інвестори не з’явилися, а самостійно розвивати установу у власників не вистачило коштів чи бажання.
3. Пилосос — банк, який збирає кошти вкладників та фінансує ними інші бізнес-проекти власника банку чи його родичів. Нерідко такі банківські установи працюють як класичні фінансові піраміди та виплачують отримані від останніх вкладників гроші клієнтам, які відкрили депозити раніше. Шанси отримати свої депозити в такому банку є далеко не у всіх вкладників.
4. Анексований — банк, зареєстрований та працював на території Автономної Республіки Крим або зони АТО. Через агресію з боку Росії опинився на окупованих територіях, втратив активи, клієнтів, підтримку власника і не зміг через це залишатися у системі.
5. Зомбі-банк — банк, закритий регулятором через структурні проблеми, які накопичилися в ньому переважно після кризи 2008-2009 років. Ці проблеми не були вирішені впродовж наступних років, тому банк весь цей час залишався на межі розпаду. Суттєве поглиблення наявних проблем з початку кризи 2014 року стало причиною виведення банку з ринку.
6. Азартний гравець — банк з ризиковою бізнес-моделлю, який зазвичай вів агресивну в певних сегментах банківської діяльності політику, але не був

готовий до кризи та різкого відтоку коштів. У таких банків переважно немає адекватних ресурсів для покриття втрат. Тому у періоди криз більшість «азартних гравців» не можуть виконати вимоги з капіталізації та залишають ринок.» [37]

Також, під час очищення, було означено причини виводу банків з банківського сектору:

- ✓ втрата капіталу (ліквідності);
- ✓ шахрайство під час фінмоніторингу;
- ✓ ліквідація за рішенням власника;
- ✓ локалізація на анексованих територіях АР Крим, Севастополя, окремих районів Донецької та Луганської області;
- ✓ незадовільна ділова репутація власників (керівництва) банку.

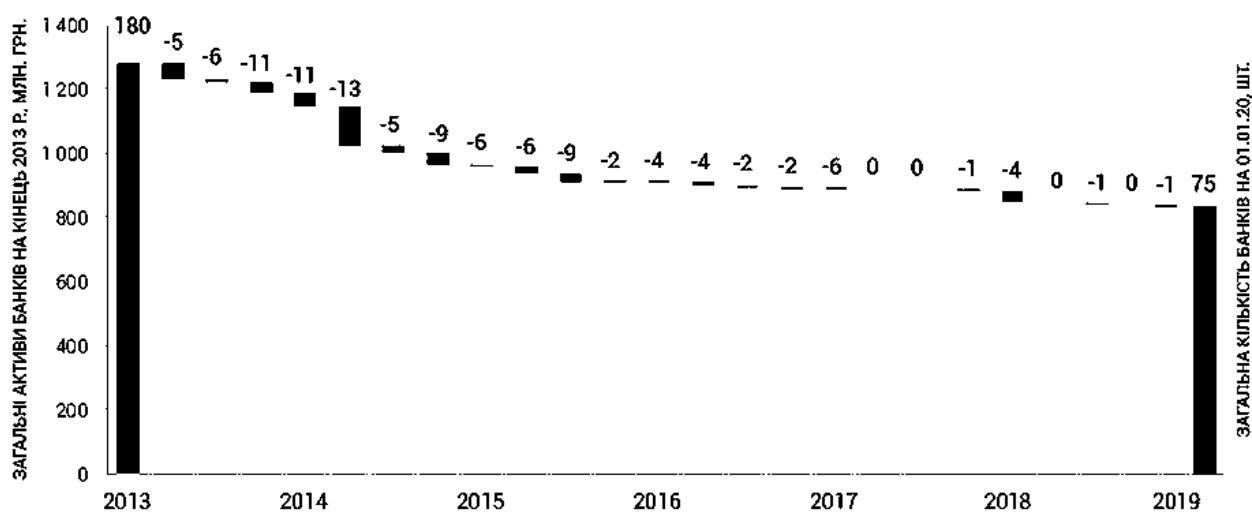


Рис. 2.7. Динаміка виведення банків з ринку

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27, 28, 29, 30, 31]

У 2015 році Національний Банк України опублікував Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року [32], в якій зазначив наступні прогнози щодо стану банківського та фінансового сектору:

- ✓ Кількість банків скоротилася, банківський сектор став більш опосередкованим та має урізноманітнену структуру - система націлена на конкурентоспроможність та уникає фрагментарності.
- ✓ Було відновлено банківське кредитування, обсяги якого зростали швидкими темпами, що гарантують необхідну динаміку для економічного зростання і не спричиняють інфляційного тиску.
- ✓ Проблемні активи було усунуто з балансів фінансових структур, вчасно та в повному обсязі формувалися резерви за ризиками, було дотримано ліміти кредитування у повному обсязі.
- ✓ Суттєвий ріст частки депозитів із терміном розміщення щонайменше 9 місяців і необхідний сталий приплив депозитів до банківської системи. Дослідження нових джерел довгострокових фінансових ресурсів банків на внутрішньому ринку. Співвідношення кредитів до депозитів у банківській системі перебуває в діапазоні 110% – 130%.
- ✓ Показник достатності капіталу по системі перевищує 10% відповідно до принципів Базель III, запроваджено додаткові буфери капіталу. Банки більш незалежні в оцінці кредитних ризиків і формуванні необхідних резервів за активними операціями.
- ✓ Запроваджено єдині правила ЄС щодо вільного руху капіталу, лібералізоване валютне законодавство, впроваджено механізми хеджування валютних ризиків – доларизація пасивів українських банків на рівні нижче 40%.[32]

Очікувані результати вже можна проглянути протягом першого року після кризи. У 2017 році банківський сектор демонстрував поступове відновлення – після понад трирічної кризи практично всі ключові показники роботи банків мали позитивну динаміку. Майже завершилось очищення сектору, поступово відновлюється кредитування населення та бізнесу.

У 2017 році чисті активи платоспроможних банків зросли на 6.4% до 1.34 трлн грн. Кількість платоспроможних банків скоротилася на 14. З них 8 установ

було виведено з ринку через недотримання вимог до капіталу, 1 – через непрозору структуру власності, 4 – припинили діяльність без ліквідації юридичної особи, 1 банк було приєднано до іншого.

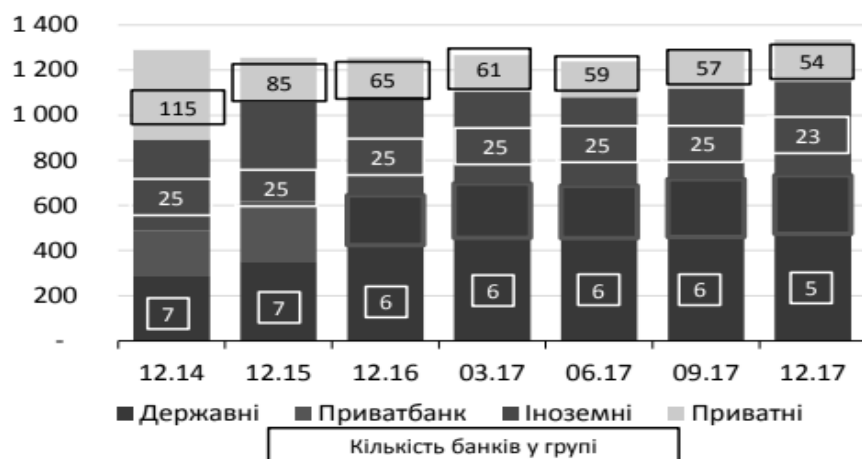


Рис. 2.8. Чисті активи банків, млрд грн

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[]

	2014	2015	2016	03.17	06.17	09.17	12.17
Платоспроможні	147	117	96	92	90	88	82
- зміна	-33	-30	-21	-4	-2	-2	-6
Державні	7	7	6	6	6	6	5
- зміна	0	0	-1	0	0	0	-1
Іноземні	25	25	25	25	25	25	23
- зміна	0	0	0	0	0	0	-2
Приватні	115	85	65	61	59	57	54
- зміна	-33	-30	-20	-4	-2	-2	-3
Неплатоспроможні	16	3	4	3	3	4	2
- зміна	16	-13	1	-1	0	1	-2
У стадії ліквідації	21	64	84	89	91	92	95
- зміна	19	43	20	5	2	1	3

Рис. 2.9. Кількість банків на кінець 2017 року

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[28, 29, 30]

Концентрація у секторі протягом року зросла на 1.3%: 20 банків займають 90.7% ринку за чистими активами.

Для поглиблення в показники концентрації банківського сектору потрібно ознайомитися із Індексом Херфіндаля-Хіршмана.

Індекс Херфіндаля-Хіршмана — індикатор, що визначає концентрацію бізнесу на певному ринку.

“Цей індекс може мати значення від 0 до 10.000 (або від 0 до 1,000). Він являє собою суму квадратів ринкових долей усіх компаній певної галузі, причому більше значення індексу вказуватиме на більш концентрований ринок (отже, менше конкуренції та більше ризиків для клієнтів). Зазвичай, департаменти юстиції провідних країн визначають ступінь концентрованості ринку таким чином:

- індекс має значення нижче 0,1 (або 1.000) — незначна концентрація ринку,
 - індекс має значення від 0,1 до 0,18 (або від 1.000 до 1.800) — середня концентрація ринку,
 - індекс має значення вище 0,18 (або 1.800) — висока концентрація ринку”
- [39]

Нижче наведено графік рівня концентрації банківського сектору за індексом Херфіндаля-Хіршмана (ННІ).

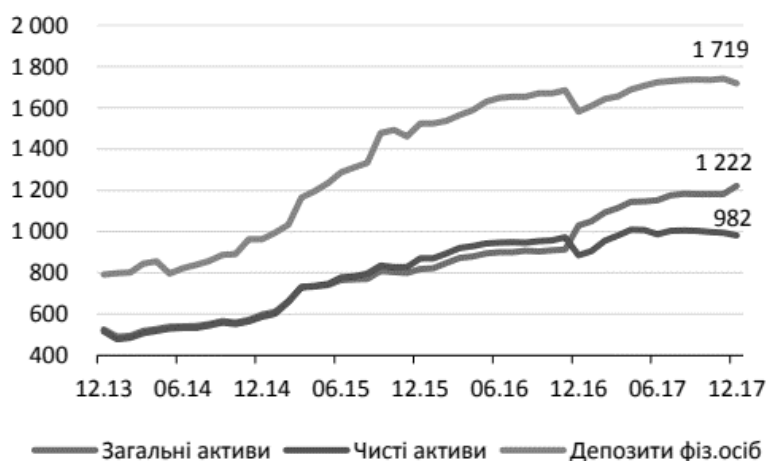


Рис. 2.10. Рівень концентрації сектору за показником ННІ

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27, 28, 29]

Якість портфеля фізичних осіб помітно покращилася: завдяки новому кредитуванню частка непрацюючих кредитів за рік зменшилася на 6.1%. Починаючи з липня 2017 року частка непрацюючих кредитів зменшилася в усіх групах банків, крім Приватбанку. У грудні рівень покриття непрацюючих кредитів суттєво зріс унаслідок дорезервування державними банками.

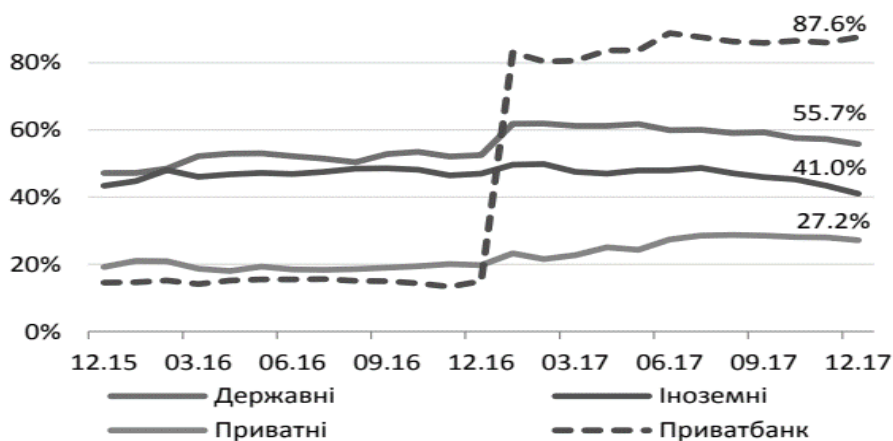


Рис. 2.11. Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[27, 28, 29]

“У 2018 році банківський сектор отримав рекордний чистий прибуток 21.7 млрд грн (рентабельність капіталу – 14.3%). З огляду на те, що декларовані в минулому банками прибутки були переважно результатом маніпуляцій із фінансовою звітністю та штучного заниження відрахувань до резервів, можна стверджувати, що український банківський сектор став прибутковим уперше за період свого існування. На балансах досі залишаються значні обсяги непрацюючих кредитів, проте банки вже відобразили майже всі збитки від погіршення якості кредитного портфеля. Покриття NPL резервами становить 95.5% – прийнятний рівень відповідно до міжнародних стандартів. Протягом року база фондування зростала. Фінустанови успішно перейшли на новий норматив ліквідності LCR. Станом на середину лютого всі банки виконують LCR в іноземній валюті (мінімальне значення – 50%), норматив LCR у всіх валютах (мінімальне значення – 80%) порушують лише установи із 0.2% активів сектору. Протягом 2019 року НБУ представила концепцію нової структури регулятивного

капіталу, а також нормативу довгострокової ліквідності NSFR. Після обговорення з банками нові регуляції було впроваджено, причому сектор отримав необхідний перехідний період для адаптації”. [29]

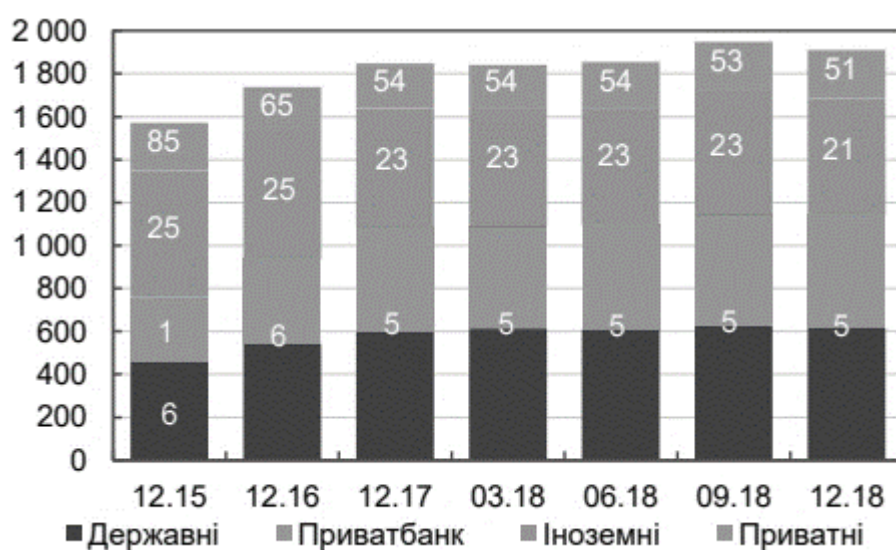


Рис. 2.12. Загальні активи банків, млрд грн

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[28, 29, 30]

У IV кварталі 2018 року кількість діючих банків скоротилася на 4 до 77. Два банки закінчили процедури злиття, БМ-банк припинив банківську діяльність без ліквідації юридичної особи, ВТБ-банк визнано неплатоспроможним. Загальні активи скоротилися на 0.4% до 1.91 трлн грн.

	2015	2016	2017	03.18	06.18	09.18	12.18
Платоспроможні	117	96	82	82	82	81	77
змiна	-30	-21	-14	0	0	-1	-4
Державні**	7	6	5	5	5	5	5
змiна	0	-1	-1	0	0	0	0
Іноземні	25	25	23	23	23	23	21
змiна	0	0	-2	0	0	0	-2
Приватні	85	65	54	54	54	53	51
змiна	-30	-20	-11	0	0	-1	-2
Неплатоспроможні	3	4	2	2	1	1	1
змiна	-13	1	-2	0	-1	0	0

Рис. 2.13. Кількість банків на IV квартал 2018 року

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[28, 29, 30]

Сектор залишається помірно концентрованим. На кінець 2018 року частка найбільших 20 банків становила 91.0% чистих активів сектору. Протягом 2018 року якість кредитного портфеля поліпшилася, за IV квартал частка непрацюючих кредитів скоротилася на 1.7 в.п. до 52.8%. Головний фактор – жвавий розвиток роздрібного кредитування, що призводить до статистичного скорочення частки NPL.

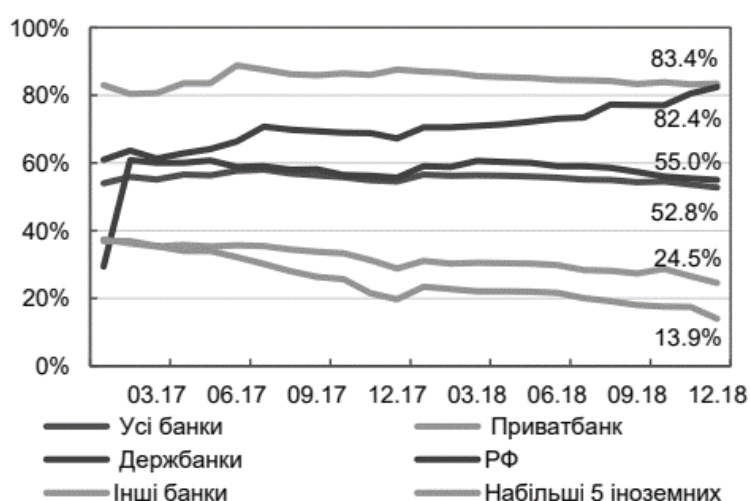


Рис. 2.14. Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами

Джерело: складено автором на основі даних НБУ[29, 30]

“2019 рік був успішним для банківського сектору – оновлено кілька історичних рекордів. Прибутковість банків була найвищою за весь період його роботи, хоча більше половини усіх прибутків отримав Приватбанк. Рентабельність капіталу у секторі сягнула 34%. Це стало можливим як завдяки стрімкому зростанню операційних доходів, так і найнижчим за десятиліття відрахуванням до резервів під активи. Минулого року завдяки уповільненню інфляції розпочато цикл зниження ключової ставки НБУ. Комерційні ставки за гривневими депозитами та кредитами також почали знижуватися. Водночас ставки за валютними кредитами для корпоративних позичальників у 2019 році вже були найнижчими за усю історію, вони і далі знижуватимуться цього року. Проте це поки що не сприяє зростанню валютного кредитного портфелю банків, що свідчить про брак якісних позичальників. НБУ очікує, що ставки за гривневими кредитами, зокрема іпотечними, протягом 2020 року також сягнуть історичних мінімумів. Все це завдяки низькій інфляції та макрофінансовій стабільності. У таких сприятливих умовах банки не матимуть проблем зі створенням запасу капіталу, необхідного для виконання посилених вимог у майбутньому”.[30]

2.3. Стратегія Національного Банку України на майбутні періоди

Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі - регулятори), Міністерство фінансів України та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб затвердили Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року [33].

Метою Стратегії є забезпечення процесу реформування та розвитку фінансового сектору України у відповідності з провідними міжнародними

практиками та імплементаціями заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС та іншими міжнародними зобов'язаннями України. Стратегія обійме місце Комплексної програми розвитку фінансового сектору до 2020 року, яка розкривала пріоритетні реформи регуляторів протягом попередніх п'яти років.

Стратегія передбачає розвиток фінансового сектору за п'ятьма основними напрямками:

- ✓ посилення фінансової стабільності;
- ✓ допомога макроекономічному розвитку та зростанню економіки;
- ✓ зростання фінансових ринків;
- ✓ поширення фінансової інклюзії;
- ✓ еволюція інновацій у фінансовому секторі.

Для посилення фінансової стабільності регулятори серед іншого спрямовуватимуть свої сили на зміцнення захисту прав кредиторів та інвесторів, упровадження плану дій BEPS, зростання рівня корпоративного управління у фінансових установах, підсилення вимог до їх внутрішнього контролю, розвиток системи гарантування вкладів та виведення неплатоспроможних фінансових установ з ринку, запровадження ризик-орієнтованого нагляду за небанківськими фінансовими установами, контрольних вимог у сфері регулювання та нагляду за банками та небанківськими фінансовими установами, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС тощо.

Макроекономічний розвиток отримуватиме допомогу шляхом активізації кредитування малого і середнього підприємництва, зокрема фермерських господарств під заставу землі, зменшення перешкод для рестарту іпотечного кредитування, експортного фінансування. Іншими важливими цілями за цим напрямом є збалансована фіскальна політика, розвиток ринку небанківського кредитування, підвищена координація дій Міністерства фінансів та Національного банку, запровадження II рівня та покращення регулювання III

рівня пенсійної системи, допомога внутрішньому ринку державних цінних паперів.

Для зростання фінансових ринків регулятори діятимуть над завершенням валютної лібералізації, утворенням ліквідних ринків фінансових інструментів (деривативів, корпоративних акцій та облігацій тощо), зменшенням контролю над ринками небанківських фінансових послуг з низьким рівнем ризиків або тих, що не приведені у відповідність практикам ЄС, регулюванням страхової діяльності відповідно до Solvency II та принципів IAIS, забезпеченням правового контролю страхових посередників, створенням на законодавчому рівні необхідної атмосфери та підвалин для розвитку ринків кредитних спілок та надання послуг фінансового лізингу, оновленням біржової та депозитарної інфраструктури, заснуванням Комплексної інформаційної системи моніторингу фондового ринку, застосуванням міжнародних стандартів функціонування інфраструктури ринків капіталу (вимог CSDR, EMIR, MIFID II, MIFIR, PFM) тощо.

З метою збільшення фінансової інклюзії будуть застосовані стандарти ринкової поведінки фінустанов і розкриття інформації про фінансові продукти, активізовані цільові програми для зростання фінансової грамотності населення, а також буде підвищено захист прав споживачів, застосовані стимули для розвитку платіжної інфраструктури для безготівкових операцій, розширено і оновлено систему гарантування вкладів тощо.

“Інновації у фінансовому секторі охоплюватимуть широкий спектр дій, серед яких, зокрема: розвиток системи віддаленої ідентифікації BankID, створення платформи для краудфандингу та венчурного капіталу, а також регуляторних “пісочниць” за типом sandbox, запровадження нових технологій для платежів та переказів, розширення доступу учасників фінансових ринків до публічних реєстрів, розвиток big data, blockchain та хмарних технологій тощо.

Таким чином, Стратегія передбачає проведення реформ в усіх сегментах фінансового сектору: на банківському ринку, в секторі небанківських фінансових установ, на ринках капіталу. Реалізація Стратегії дасть змогу створити за п'ять років прозорий, конкурентний, стабільний та високотехнологічний фінансовий сектор. За таких умов він стане драйвером сталого та інклюзивного розвитку економіки України та сприятиме підвищенню добробуту громадян через ефективне акумулювання та перерозподіл фінансових ресурсів в економіці. Стратегія презентована 16 січня 2020 року за сприяння Проєкту USAID «Трансформація фінансового сектору».[33]

Висновки до розділу 2

В даному розділі було фундаментально описано стан банківської системи в період з 2010 по 2014 рік. Дослідження стану сектору під час даного часового проміжку дало бачення на причини кризи в банківській сфері, такі як, воєнно-політична ситуація, зовнішньо-економічний шок та проблеми у макрорегулюванні економіки. В цей період на долю такого важливого для економіки сектора обрушилися наступні проблеми:

- ✓ диспропорції в банківських балансах;
- ✓ системний дефіцит довгих ресурсів;
- ✓ погіршена інвестиційна привабливість банків;
- ✓ велика кількість неправомірних банків, діяльність яких була спрямована на максимізацію прибутків власників та акціонерів.

Показники основних індикаторів протягом 2010-2014 років йшли у рецесію, і Національний Банк України був змушений ввести активну фазу. Даний

розділ надає інформацію щодо процесу впровадження реформи та її розвитку надалі. Основні моменти:

- ✓ виведення неправомірних банків із ринку;
- ✓ чистка банківських балансів від проблемних активів;
- ✓ підняття показника ліквідності;
- ✓ відновлення банківського кредитування;
- ✓ впровадження системи контролю «Базель-III».

Ці дії освіжили банківський сектор, кількість банків зменшилася більш, ніж удвічі, що дало змогу зробити міцний фундамент для розвитку та майбутнього банківського сектору.

Також, було проаналізовано стратегію регуляторів фінансового ринку щодо плану дій на наступні 5 років. Узагальнюючи, можна наголосити на таких кроках:

- ✓ посилення фінансової стабільності;
- ✓ допомога макроекономічному розвитку та зростанню економіки;
- ✓ зростання фінансових ринків;
- ✓ поширення фінансової інклюзії;
- ✓ еволюція інновацій у фінансовому секторі.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ВПЛИВУ ФАКТОРІВ НА НАДІЙНІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ТА ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ БАНКІВ

3.1. Сучасні підходи до аналізу фінансових результатів банків

В умовах, які сьогодні переживає держава, її регіони та галузі господарювання, а передусім — банківські установи, потребують динамічних, якісних, глибоких і системних змін майже в усіх сферах суспільства, економіки та бізнес-діяльності. Насамперед банківським установам для успішного функціонування важливим є проведення актуального аналізу фінансових результатів їхньої діяльності. Гарантією успішної модернізації банківської установи є постійне спостереження фінансових результатів та робота щодо їх стабілізації. Контрольовані фінансові результати є головним елементом успішності банківської установи та забезпеченням стабільного довгострокового розвитку. Тому, зважаючи на необхідність для нашої країни і передусім її банківських установ швидко переборювати спадні явища, реально та успішно виконувати всі положення Угоди про асоціацію України з ЄС[ЄС], можна визначити, що ця тема є актуальною сьогодні.

Сьогоднішні умови роботи українських підприємств, банківських установ та окремих господарств в Україні є вкрай некомфортними. Державу Україна вразила глибока економічна криза, яка акумулюється політичною нестабільністю, проведенням військових дій на сході України, анексією Криму та непростими відносинами з деякими колишніми державами Співдружності Незалежних Держав. При даних обставинах функціонування та розвиток вітчизняних підприємств та банківських установ має докорінні труднощі. Наприклад, велика кількість збанкрутілих організацій в Україні впродовж

останніх декількох років. Особливо це стосується промислових підприємств та банківських установ, яких економічна нестабільність вразила дуже потужно. Так, упродовж 2014–2019 років кількість комерційних банків знизилась зі 180 до 75 [мінфін]. Така кількість ліквідованих банківських установ є чималою і свідчить про їх ультимативне становище в Україні. Адже ще кілька з наявних банківських установ мають неоднозначну платоспроможність та перебувають на межі ліквідації.

У цілому проведення фінансового аналізу результатів діяльності банківської установи надає змогу дізнатися фундаментальну інформацію про ефективність функціонування банку, його фінансовий стан, доцільність та перспективи майбутньої діяльності, а також платоспроможність і його ліквідність. Врешті-решт, проведення аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи є вкрай важливим завданням у сучасних умовах господарювання.

Особлива увага надається факту, що здійснення своєчасного аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи також потрібне для визначення резервів та шляхів підвищення прибутковості банку. Як наприклад, в сучасній практиці поширене здійснення комплексного аналізу доходів та витрат банківської установи. Завдяки різниці доходів та витрат формується прибуток банківської установи. Основними завданнями проведення аналізу доходів та витрат банку є:

- ✓ аналіз статей доходів та видатків з розглядом їхньої динаміки;
- ✓ визначення факторів, що впливають на їх формування;
- ✓ коефіцієнтний аналіз доходів та витрат;
- ✓ аналіз і оцінка рівня доходності банку та розроблення заходів щодо використання резервів підвищення прибутковості банківської діяльності;

- ✓ аналіз співвідношення активів, пасивів, доходів та витрат з метою прогнозування фінансового стану комерційного банку.[Герасимович, А.М. Аналіз банківської діяльності: підручник]

Врешті-решт, усі методи, які можуть бути взяті до виконання для оцінки та аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи, можна класифікувати на 3 групи:

- ✓ методи коефіцієнтів;
- ✓ рейтингові методи;
- ✓ математично-статистичні методи.

Основний результат проведення аналізу фінансових результатів полягає у визначенні фінансового стану банківської установи. Це, як уже зазначалося вище, необхідне як для власників банку, його клієнтів, так і для рядових працівників. Тому значимість такого аналізу для діяльності банківської установи потрібно вважати актуальним.



Рис. 3.1. Класифікація методів аналізу фінансових результатів діяльності банківської установи

Джерело: складено автором на основі даних [35, с. 179]

Для процесу здійснення діяльності будь-якої банківської установи досить важливо детальне вивчення, аналіз різних факторів.

Слід зазначити, що існує кілька актуальних підходів, що в свою чергу поділяють фактори, які впливають на фінансові результати, на внутрішні та зовнішні.

Зовнішні фактори – фактори, які розкриваються у результаті взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем і на які підприємство не може надати прямого впливу. До внутрішніх факторів відносять ті, що виникають під час змін в результаті дій підприємства.

До зовнішніх відносять фактори, поява та вплив яких на формування прибутку банку не залежать від його діяльності. До таких факторів належать:

- ✓ стан економіки країни;
- ✓ рівень розвитку промисловості;
- ✓ рівень імпорту та експорту;
- ✓ зміна курсу валюти;
- ✓ зміна облікової ставки;
- ✓ зміна розміру обов'язкових резервів;
- ✓ податкове законодавство;
- ✓ зміна дохідності за державними цінними паперами;
- ✓ стан міжнародних фондових і валютних ринків;
- ✓ кризові явища в країні;
- ✓ конкуренція на ринку банківських послуг.

3.2. Фінансові результати банків у 2019 році: джерело прибутків та загальні збитки

Банківська система України зафіксувала рекордний прибуток у 2019 році: майже 60 млрд грн. У 2019 прибуток української банківської системи перевищив минулорічний історичний рекорд у 2,7 разу (з 22,3 млрд грн до 59,6 млрд грн).

Банки з державного сектора в минулому році збільшили прибуток в 2,4 разу (до 35,2 млрд грн), банки з іноземним капіталом — в 5,1 разу (до 18,5 млрд грн), з приватним українським капіталом — в 1,4 рази (до 5,9 млрд грн).

П'ятдесят відсотків всього прибутку банківської системи України вже другий рік поспіль забезпечує найбільший держбанк ПриватБанк — чистий прибуток виріс майже в 2,5 рази, — 32,6 млрд грн.

За даними Нацбанку, чисті процентні доходи (ЧПД) банків у 2019 році збільшилися до 79 млрд грн, чисті комісійні доходи — до 43 млрд грн [31]. Результат від переоцінки і від операцій купівлі-продажу склав 16 млрд грн.

40 млрд грн, або 50,6%, від загальної суми ЧПД банків припадає на доходи від кредитів юридичним особам, 17,4 млрд грн (22%) — на доходи від інвестицій в облігації внутрішнього державного боргу (ОВДП), 13,8 млрд грн (17,5%) — на доходи від капіталізованих ОВДП, 12,5 млрд грн (15,8%) — на доходи від кредитування фізичних осіб, 9,6 млрд грн (12,2%) — на доходи від депозитних сертифікатів [31].

“Нацбанк щомісяця звітує про черговий рекорд прибутковості банківської системи (66 банків за січень-вересень сумарно заробили 49,6 млрд грн). Але незважаючи на те що вже два роки прибуток банків зростає, на ринку все ще залишається десять збиткових гравців. Серед банків першої двадцятки за розміром активів до списку збиткових за підсумками січня-вересня потрапив лише Укрсоцбанк, втрати якого за дев'ять місяців склали 619 млн грн. Вийти в

прибуток він вже не встигне, адже в жовтні НБУ відкликав у нього ліцензію у зв'язку з приєднанням до Альфа-Банку”.[40]

“Без його врахування найзбитковішими були Правекс Банк (-50,5 млн грн) і Банк Кредит Дніпро (-45 млн грн). Решта втрат припали на невеликі установи: Місто Банк, Скай Банк, Комерційний інвестиційний банк, банк «Аркада», Альпарі Банк, Юнекс Банк, Український банк реконструкції та розвитку (див. графік)” [40].

“Негативний фінансовий результат Банку Кредит Дніпро викликаний формуванням резервів під старі проблемні кредити (відрахування склали 702,5 млн грн) і не має відношення до «успішної операційної діяльності банку», запевняють в прес-службі. За дев'ять місяців банк поліпшив операційний прибуток на 676,4 млн грн завдяки продажу проблемних боргів. Прибуток зріс не за рахунок підвищення чистого процентного доходу, який додав лише 5 млн грн (до 143,9 млн грн). Водночас чистий комісійний дохід банку зріс на 43% (до 147,7 млн грн). Банк успішно реалізує оновлену бізнес-стратегію, нарощує ефективність нового бізнесу, продовжує систематичну роботу щодо поліпшення якості активів та операційного фінансового результату, що в поєднанні з системною підтримкою акціонера і конструктивною позицією НБУ забезпечить в короткостроковій перспективі вихід на стійку прибуткову діяльність”.[40]

3.3. Моделювання впливу факторів на фінансовий результат в банківському секторі України

Об'єктом дослідження було обрано фінансовий результат банків протягом 2016-2019рр (місячні дані). Проблема дослідження полягає у визначенні факторів, які впливають на показник фінансового результату всередині системи.

При розгляді фінансового результату в розрізі банківської системи в Україні потрібно означити наступні чинники:

1. Загальний обсяг активів банку – “сума всіх категорій активів за мінусом суми всіх контрактивних рахунків, тобто, резервів під можливі збитки від кредитної діяльності та дисконт за придбаними цінними паперами”. [39]
2. “Загальний обсяг кредитного портфелю – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної банком кредитної політики”. [39]
3. Загальний обсяг депозитів – “це сума усіх грошових коштів в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті або банківські метали, які банк прийняв від вкладників або які надійшли для вкладників на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладникам відповідно до законодавства України та умов договору”. [34]
4. Недіючі/непрацюючі кредити – відповідно до діючої класифікації це сумнівні та безнадійні до повернення кредити. Відповідно до рекомендацій МВФ, кредити вважають недіючими, якщо сплата основної суми та процентів за ними прострочені: 1) на три місяці (90 днів) або більше; 2) менше ніж на 90 днів, проте відповідно до

національних норм нагляду вважається, що обслуговування такого кредиту є «слабким» або «незадовільним».

5. Регулятивний капітал – “один із найважливіших показників діяльності банків, основним призначенням якого є покриття негативних наслідків комплексу ризиків, які банки беруть на себе під час своєї діяльності, та досягнення захисту вкладів, фінансової стійкості й стабільної діяльності банків”.[40]
6. Спред процентний – “різниця між середньозваженою ставкою дохідності процентних активів банку та середньозваженою ставкою витратності його процентних зобов’язань”.[40]
7. Облікова ставка Національного банку України – “один із монетарних інструментів, за допомогою якого Національний банк України встановлює для банків та інших суб'єктів грошово-кредитного ринку орієнтир щодо вартості залучених та розміщених грошових коштів”.[24]
8. Індекс Герфіндаля-Гіршмана (далі – ННІ) – показник, який використовується для визначення ринкової концентрації та показує, яке місце, частку на певному ринку (ринкову частку) займають більш дрібні суб'єкти господарювання.
9. Норматив короткострокової ліквідності (Н6) – “співвідношення ліквідних активів до зобов’язань з кінцевим строком погашення до одного року”.[40]
10. Рентабельність активів – відношення чистого прибутку до сукупних активів банку, тобто до ресурсів, які були взяті під управління та діяльність

Для моделі було обрано даний перелік змінних, щоб перевірити їх ступінь впливу на показник фінансового результату в площині банківського сектору. Ці фактори, так чи інакше, повинні впливати на стан фінансового результату та й банківської системи загалом.

В процесі дослідження було обрано апарат багатофакторної регресії. Здійснення аналізу та побудова моделі було проведено за допомогою програмного забезпечення E-Views 10 Enterprise Edition. Було висунуто наступні гіпотези:

- ✓ фінансовий результат прямо залежить від рентабельності активів;
- ✓ фінансовий результат прямо залежить від ННІ;
- ✓ фінансовий результат обернено залежить від облікової ставки НБУ;
- ✓ фінансовий результат прямо залежить від нормативу Н6;
- ✓ фінансовий результат обернено залежить від частки недіючих/непрацюючих кредитів.

Метою створення моделі є пошук значимих факторів, які впливають на фінансовий результат банків з наступними рекомендаціями щодо реформування банківського сектору в цілому.

Характеристика змінних:

- ✓ залежна змінна – фінансовий результат по всій банківській системі у трлн. грн. (PROF_LOSS в позначеннях пакету E-Views);
- ✓ незалежні змінні: чисті активи у трлн. грн. (ASSETS), норматив Н6 у % (Н6), відносний показник ННІ/100 (ННІ), облікова ставка НБУ у % (INTEREST_RATE), чисті активи у трлн. грн. (NET_ASSETS), частка недіючих/непрацюючих кредитів у % (NPL_RATIO), обсяг регулятивного капіталу в трлн. грн. (REGULATORY), рентабельність активів у % (ROA).

Модель впливу на фінансовий результат

Період спостережень: 2016M1-2019M12.

Джерела даних: НБУ.[28, 29, 30, 31]

При початкових спробах проведення побудови моделі було зроблено висновок, що деякі показники або ж змінні незначимі, або ж не проходять тести

на адекватність моделі, тому було прийнято рішення щодо усунення наступних показників: ASSETS, NET_ASSETS, REGULATORY. Натомість були залишені ROA, HHI, NPL_RATIO, INTEREST_RATE. Зважаючи на те, що змінні HHI, INTEREST_RATE, NPL_RATIO обраховуються як відносні показники, було застосовано логарифмування даних змінних.

Тому, рівняння моделі виглядає наступним чином:

$$PROF_LOSS = C(1) + C(2)*ROA + C(3)*LOG(HHI) + C(4)*LOG(INTEREST_RATE) + C(5)*LOG(NPL_RATIO)$$

Перш за все, побудувавши регресійну модель (рис.3.1) та оглянувши її коефіцієнти, їх значимість та на коефіцієнт детермінації, бачимо, що за t-статистикою змінні значимі (prob<0,05).

Dependent Variable: PROF_LOSS
Method: Least Squares
Date: 05/19/20 Time: 16:04
Sample: 2016M01 2019M12
Included observations: 48

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-7.257372	1.556491	-4.662650	0.0000
ROA	0.036917	0.006391	5.776752	0.0000
LOG(HHI)	3.458587	0.706561	4.894956	0.0000
LOG(INTEREST_RATE)	0.561794	0.161790	3.472356	0.0012
LOG(NPL_RATIO)	-0.416874	0.116883	-3.566597	0.0009
R-squared	0.819617	Mean dependent var	-0.030020	
Adjusted R-squared	0.802837	S.D. dependent var	0.209456	
S.E. of regression	0.093005	Akaike info criterion	-1.813999	
Sum squared resid	0.371945	Schwarz criterion	-1.619082	
Log likelihood	48.53597	Hannan-Quinn criter.	-1.740339	
F-statistic	48.84545	Durbin-Watson stat	1.315935	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рис. 3.1. Репрезентація результатів розрахунку моделі у вікні E-Views

Було зроблено початковий висновок, який вказує на значимість моделі, оскільки коефіцієнт детермінації становив 81,9% (зміна фінансового результату на 81,9% пояснюється змінами обраних незалежних змінних і на 18,9% - іншими зовнішніми факторами). Також для аналізу правильності моделі використовується F-статистика Фішера, яка має нульову гіпотезу про те, що всі

коефіцієнти одночасно є нульовими. Так, Prob. F-statistics дорівнює нулю, а отже всі змінні одночасно не є нулями.

Наступним чином було прийнято рішення про тестування даної моделі.

1. Тест на автокореляцію залишків

Автокореляція першого порядку перевіряється за допомогою тесту Дарбіна-Уатсона. Користуючись таблицею критичних значень було встановлено, які критичні значення притаманні для даної моделі.

Так, $d_1=1,34$, а $d_2=1,72$ при кількості факторів $k=4$ і кількості спостережень $n=48$. Також було побудовано графік зон автокореляційного зв'язку (рис.2).

Порівнюючи проміжок та коефіцієнт Дарбіна-Уатсона в поточній моделі – 1.31, було зроблено висновок, що існує автокореляція першого порядку в даній моделі. Отож, було введено дві лагові змінні – PROF_LOSS(-1) та PROF_LOSS(-2) для усунення автокореляції першого порядку.



Рис. 3.2. Графік зон автокореляційного зв'язку

Надалі, після введення лагових змінних, значимість та значення F-статистики не стали неприйнятними у моделі.

Dependent Variable: PROF_LOSS
 Method: Least Squares
 Date: 05/19/20 Time: 16:33
 Sample (adjusted): 2016M03 2019M12
 Included observations: 46 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-5.910533	1.570100	-3.764432	0.0005
ROA	0.029572	0.005344	5.533369	0.0000
LOG(HHI)	2.836782	0.715779	3.963211	0.0003
LOG(INTEREST_RATE)	0.438845	0.133829	3.279154	0.0022
LOG(NPL_RATIO)	-0.220702	0.099297	-2.222657	0.0321
PROF_LOSS(-1)	0.437542	0.111386	3.928157	0.0003
PROF_LOSS(-2)	-0.193932	0.086861	-2.232673	0.0314
R-squared	0.898294	Mean dependent var	-0.026273	
Adjusted R-squared	0.882647	S.D. dependent var	0.211208	
S.E. of regression	0.072353	Akaike info criterion	-2.275252	
Sum squared resid	0.204163	Schwarz criterion	-1.996981	
Log likelihood	59.33080	Hannan-Quinn criter.	-2.171010	
F-statistic	57.40982	Durbin-Watson stat	2.047325	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Рис. 3.3. Фінальна репрезентація результатів розрахунку моделі у вікні E-Views

Показник Д-В опинився у допустимому проміжку зі значенням 2,04. Показники Prob. не були порушені додаванням лагових змінних. Надалі, було проведено тест на автокореляцію вищих порядків.

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Test:

F-statistic	0.341879	Prob. F(4,35)	0.8478
Obs*R-squared	1.729723	Prob. Chi-Square(4)	0.7853

Test Equation:

Dependent Variable: RESID

Method: Least Squares

Date: 05/19/20 Time: 16:51

Sample: 2016M03 2019M12

Included observations: 46

Presample missing value lagged residuals set to zero.

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-0.104628	1.757056	-0.059548	0.9529
ROA	-0.002062	0.006691	-0.308131	0.7598
LOG(HHI)	0.058285	0.794968	0.073317	0.9420
LOG(INTEREST_RATE)	0.012569	0.140617	0.089384	0.9293
LOG(NPL_RATIO)	0.003461	0.108804	0.031806	0.9748
PROF_LOSS(-1)	-0.023153	0.145531	-0.159091	0.8745
PROF_LOSS(-2)	0.055725	0.114709	0.485792	0.6301
RESID(-1)	-0.017576	0.222127	-0.079127	0.9374
RESID(-2)	0.017794	0.186711	0.095300	0.9246
RESID(-3)	-0.083396	0.212721	-0.392043	0.6974
RESID(-4)	-0.221880	0.201404	-1.101666	0.2781
R-squared	0.037603	Mean dependent var	-7.90E-16	
Adjusted R-squared	-0.237368	S.D. dependent var	0.067357	
S.E. of regression	0.074926	Akaike info criterion	-2.139667	
Sum squared resid	0.196486	Schwarz criterion	-1.702383	
Log likelihood	60.21234	Hannan-Quinn criter.	-1.975858	
F-statistic	0.136752	Durbin-Watson stat	1.989757	
Prob(F-statistic)	0.998965			

Рис 3.4. Репрезентація LM тесту

Якщо Prob. менше за критичний рівень (0,05), то є підстави відхилити нульову гіпотезу, а отже кореляції між залишками не нульові. З результатів тесту також можна визначити, кореляцію залишки. Згідно з p-value ($>0,05$), кореляції вищих порядків не виявлено.

2. Тест на гетероскедастичність залишків

За допомогою програмного пакету E-Views було проведено тест Уайта, нульова гіпотеза котрого полягає у гомоскедастичності залишків.

Prob. F-stat., котра має бути більше 0.05, аби підтвердилась відсутність гетероскедастичності залишків. Зважаючи на результат

(0,04), є підстави підтвердити нульову гіпотезу, а отже зробити висновок про відсутність гетероскедастичності.

Heteroskedasticity Test: White

F-statistic	2.193466	Prob. F(27,18)	0.0436
Obs*R-squared	35.27789	Prob. Chi-Square(27)	0.1320
Scaled explained SS	79.19708	Prob. Chi-Square(27)	0.0000

Test Equation:

Dependent Variable: RESID^2

Method: Least Squares

Date: 05/19/20 Time: 16:58

Sample: 2016M03 2019M12

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-23.24002	64.66518	-0.359390	0.7235
ROA^2	0.000751	0.002128	0.352993	0.7282
ROA*LOG(HHI)	0.093562	0.321495	0.291021	0.7744
ROA*LOG(INTEREST_RATE)	-0.022489	0.055795	-0.403069	0.6916
ROA*LOG(NPL_RATIO)	0.016702	0.043466	0.384255	0.7053
ROA*PROF_LOSS(-1)	-0.030512	0.043852	-0.695779	0.4955
ROA*PROF_LOSS(-2)	0.012251	0.030968	0.395603	0.6970
ROA	-0.244386	0.685404	-0.356557	0.7256
LOG(HHI)^2	-7.781499	12.74893	-0.610365	0.5492
LOG(HHI)*LOG(INTEREST_RATE)	-4.527759	2.733036	-1.656677	0.1149
LOG(HHI)*LOG(NPL_RATIO)	-1.284262	4.656253	-0.275814	0.7858
LOG(HHI)*PROF_LOSS(-1)	-0.242488	4.226196	-0.057377	0.9549
LOG(HHI)*PROF_LOSS(-2)	0.428560	2.990323	0.143316	0.8876
LOG(HHI)	26.92783	57.26244	0.470253	0.6438
LOG(INTEREST_RATE)^2	-0.413324	0.247876	-1.667459	0.1127
LOG(INTEREST_RATE)*LOG(NPL_RATIO)	-0.475513	0.404584	-1.175314	0.2552
LOG(INTEREST_RATE)*PROF_LOSS(-1)	1.964745	0.899875	2.183354	0.0425
LOG(INTEREST_RATE)*PROF_LOSS(-2)	-0.104333	0.815359	-0.127959	0.8996
LOG(INTEREST_RATE)	8.594512	6.163827	1.394347	0.1802
LOG(NPL_RATIO)^2	-1.068385	0.554023	-1.928413	0.0697
LOG(NPL_RATIO)*PROF_LOSS(-1)	1.020005	1.144397	0.891304	0.3845
LOG(NPL_RATIO)*PROF_LOSS(-2)	0.244081	0.500318	0.487852	0.6315
LOG(NPL_RATIO)	0.547604	11.19448	0.048917	0.9615
PROF_LOSS(-1)^2	0.124951	0.322491	0.387456	0.7030
PROF_LOSS(-1)*PROF_LOSS(-2)	-0.318281	0.388395	-0.819478	0.4232
PROF_LOSS(-1)	4.561754	9.840254	0.463581	0.6485
PROF_LOSS(-2)^2	0.054909	0.197303	0.278300	0.7840
PROF_LOSS(-2)	-1.035483	6.009741	-0.172301	0.8651
R-squared	0.766911	Mean dependent var		0.004438
Adjusted R-squared	0.417276	S.D. dependent var		0.011215
S.E. of regression	0.008561	Akaike info criterion		-6.404029
Sum squared resid	0.001319	Schwarz criterion		-5.290943
Log likelihood	175.2927	Hannan-Quinn criter.		-5.987060
F-statistic	2.193466	Durbin-Watson stat		2.456662
Prob(F-statistic)	0.043563			

Рис. 3.5. Репрезентація тесту на гетероскедастичність (Уайта)

3. Перевірка на мультиколінеарність незалежних змінних

Для проведення аналізу на відсутність мультиколінеарності незалежних змінних необхідно побудувати кореляційну матрицю попарних залежностей між незалежними змінними (Рис. 3.6). Отримано такі результати. Звідси бачимо, що між незалежними змінними відсутній сильний зв'язок, відсутня мультиколінеарність.

Correlation				
	HHI	INTEREST_...	NPL_RATIO	ROA
HHI	1.000000	-0.405091	0.668634	0.593078
INTEREST_...	-0.405091	1.000000	-0.498955	0.136968
NPL_RATIO	0.668634	-0.498955	1.000000	0.292296
ROA	0.593078	0.136968	0.292296	1.000000

Рис. 3.6. Репрезентація таблиці мультиколінеарності

4. Нормальність розподілу залишків

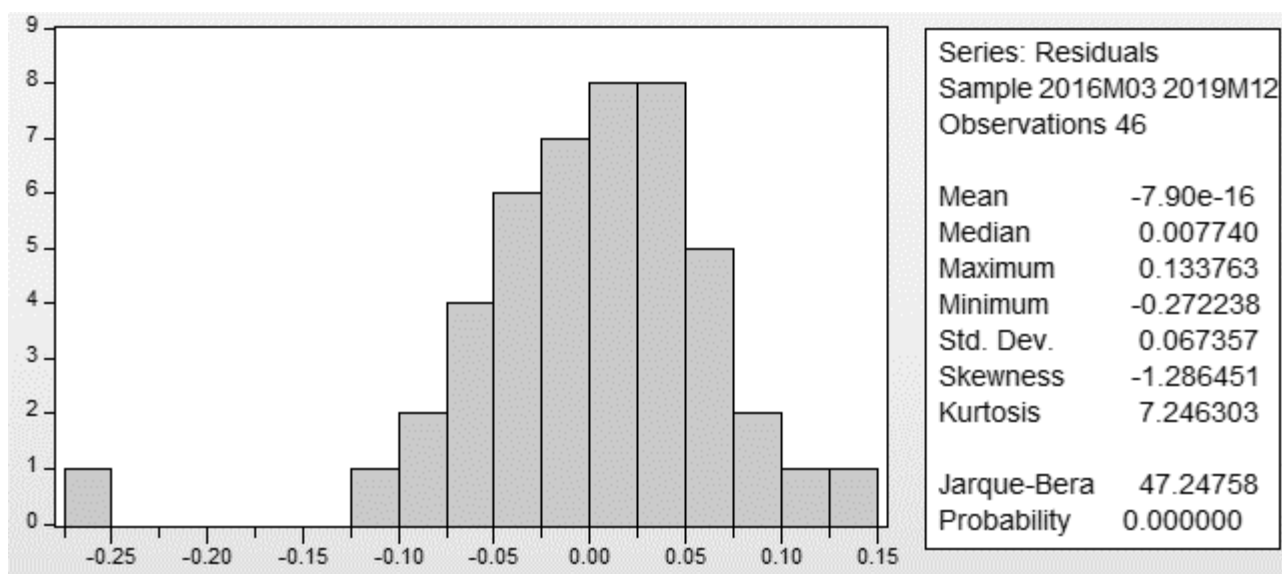


Рис. 3.7. Гістограма розподілу залишків

Навіть із зовнішнього вигляду діаграми (рис. 3.7) стає зрозумілим порушення припущень про нормальність. Однак підтвердити це можна за допомогою тесту Жарга-Бера. Нульова гіпотеза тесту – нормальність розподілу. Отже якщо значення Probability не перевищує 0,05, то ми маємо підстави відхилити цю

гіпотезу, отже залишки не нормально розподілені. Важливо відзначити, що порушення цього припущення спостерігається часто, особливо для досить невеликих вибірок.

Висновки до розділу 3

Відтворення та результати моделі сформували наступні висновки. По-перше, із обраних восьми змінних не всі спрацювали через свою незначимість у моделі. По-друге, було досягнуто покращення показника R-squared, що слугує індикатором точності моделі, з 81,9% до 89,8%.

У моделі залежності фінансового результату від інших фінансових чинників справдилися 3 із 5 гіпотез. Так-от, при підвищенні показника рентабельності на 1 в.п. фінансовий результат збільшується на 0,029 трлн. грн., при зростанні показника індексу ННІ на 1% фінансовий результат збільшується на 0,028 трлн. грн, оскільки для легкості та точності обрахунків, індекс ННІ був поділений на 100 одиниць. Далі, при зміні частки недіючих/непрацюючих кредитів на 1 в.п. показник фінансового результату зменшується на 0,22 трлн. грн. і, наостанок, зростання показника облікової ставки на 1% підвищує показник фінансового результату на 0,43 трлн. грн., що порушує гіпотезу, яку було висунуто на початку дослідження.

Щодо тестів, то із закінченням дослідження та побудови моделі, всі тестування було пройдено успішно, усунуто проблеми автокореляції.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було фундаментально розглянуто банківську систему України, її сутність, розвиток протягом періоду незалежності України, реформу банківського сектору та було розроблено модель, яка зможе надати можливість дослідникам та працівникам економічних підрозділів державних та приватних інституцій ефективніше проводити аналіз показників банківської системи.

У першому розділі описано теоретичну основу банківського сектору та місце банківської системи у ньому. Наведено термінологію, класифікації та види функціонування системи у багатьох країнах світу та в Україні зокрема. Багато економістів розглядають банківську сферу є однією з провідних ланок фінансової системи, від стабільності якої залежить подальший розвиток економіки України, можливість виходу на міжнародні ринки та активної участі у глобалізаційних процесах.

Зокрема, було проілюстровано ретроспективну характеристику розвитку банківського сектору з часів набуття незалежності до сьогодення. Коротко підсумовуючи, можна зробити висновок, що банківська сфера ніколи не перебувала на піку і завжди стикалася із шоками і падінням, як-от, кризи 2008р. та 2014р. Також, банківська система України встояла під час періоду неконтрольованого управління та гіперінфляції на початку та в середині 90-х років ХХ ст., що означає про величезний потенціал у розвитку та у кадровій складовій.

До того ж, у першому розділі розглянуто показники банківського сектору, які визначають основу досліджень та моделювань при Міністерстві фінансів, Національному Банку України та інших підрозділах, які займаються покращенням та стимулюванням української економіки і банківського сектору зокрема.

У другому розділі було проаналізовано стан банківського сектору в період між двома кризами, тобто, з 2008 по 2013рр., висвітлено причини та проблеми, з якими банківський сектор увійшов у посилену фазу реформування. Наведено поглиблені показники, які вказували на докорінні проблеми в системі, проаналізовано їх динаміку. Серед них: системний дефіцит довгих ресурсів, тобто ресурсів, терміни погашення яких перевищують 5-10 років; невиконання банківською системою функції головного кредитора для стратегічної структурної перебудови економіки, імпортозаміщення, розвитку потужної високотехнологічної промисловості, малого і середнього бізнесу; диспропорції у балансах, тощо. Це стало наслідком глибокої кризи банківського сектору та падіння у всесвітніх рейтингах, які складають провідні фінансові та економічні інституції.

Надалі, була означена і проілюстрована активна фаза процесу реформування банківського сектору, яка мала місце у 2014-2016рр. Стратегія «чистки банків» стала однією із рушійних сил реформи. Підвищення рівня ліквідності банків, надійності та конкурентоспроможності – основні завдання, які були реалізовані успішно регулятором реформи банківської системи.

Також, було надано рекомендації для стратегії розвитку та удосконалення банківської системи на наступні роки, як-от, посилення фінансової стабільності; допомога макроекономічному розвитку та зростанню економіки; зростання фінансових ринків; поширення фінансової інклюзії; еволюція інновацій у банківському секторі.

Третій розділ дає можливість оглянути ситуацію навколо стану показника фінансового результату за крайній рік спостережень, а також проаналізувати його структуру та шляхи оцінки впливу факторів на нього. Щодо чинників, які можуть створювати вплив на цей показник, то вони, в свою чергу, поділяються на внутрішні (ті, що не виходять за межі банківської сфери) та зовнішні (чинники, які впливають не тільки на банківський сектор, а й на економіку та соціальний стан загалом).

В цьому ж розділі було побудовано модель впливу важливих факторів на фінансовий результат банків. Модель пройшла низку тестів на точність та значимість успішно. Коефіцієнт актуальності факторів опинився на високому рівні – 89,8%. Було спростовано та підтверджено кілька гіпотез, які були поставлені ще до побудови моделі.

Упродовж останніх років розпочалася активна фаза процесу інтеграції банківської системи України у світову фінансову систему на основі її акомодатії до міжнародних вимог функціонування та регулювання банківських систем. І знову ж, сьогодні стратегічним завданням Національного банку України є розбудова міцної, ефективної, конкурентоспроможної банківської системи, яка б слугувала довгостроковому економічному підйому країни, її фінансовій безпеці. Розв'язанням такого завдання може бути гарантовано шляхом поєднання трьох взаємопов'язаних речей: забезпечення стійкості банківської системи, її прозорості та високого показника конкурентоспроможності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа: підручник / О. Д. Вовчак, Н. М. Руцишин, Т. Я. Андрейків. – Львів: Знання, 2008. – 564 с.
2. Грановська І. В. Особливості становлення та розвитку банківської системи в Україні / І. В. Грановська. // *Економічний вестник университета. Сборник научных трудов ученых и аспирантов.* – 2011. – №17.
3. Олещук М. Г. Еволюція становлення та прогноз розвитку ринку банківських послуг України / М. Г. Олещук. // *Демократичне врядування.* – 2011. – №7.
4. Колісник М. Б. Періодизація розвитку банківської системи України / М. Б. Колісник. // *Науковий вісник НЛТУ України.* – 2009. – №19. – С. 184–190.
5. Коваленко В. В. Реформування та стратегічний розвиток фінансової системи України / В. В. Коваленко. // *ScienceRise.* – 2015. – №2. – С. 43–46.
6. Маслій Н. Д. Напрями реформування та розвитку банківського сектору України / Н. Д. Маслій, К. А. Лисенко. // *Бізнес-навігатор.* – 2017. – №4. – С. 103–107.
7. Кузнецова С. А. Банківська система / С. А. Кузнецова, Т. М. Болгар, З. С. Пестовська., 2014.
8. Дзюблюк О. В. Банківська система України: становлення і розвиток в умовах глобалізації економічних процесів / О. В. Дзюблюк. // *Вектор.* – 2012.
9. Сколенко О. І. Сучасний словник іншомовних слів / О. І. Сколенко, Т. В. Цимбалюк., 2006. – 789 с. – (Ін-т української мови НАН України).
10. Дяків Р. С. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / Р. С. Дяків. – Київ: Міжнародна економічна фундація, 2000. – 704 с.

11. Башнянин Г. І. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни поняття персоналії / Г. І. Башнянин, В. С. Іфтемічук., 2004. – 682 с.
12. Реверчук О. БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР ТА ЙОГО СТРУКТУРА В УКРАЇНІ / О. Реверчук. // ФОРМУВАННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ. – 2009. – №14. – С. 420–424.
13. Гетманцев Д. О. Банківське право України / Д. О. Гетманцев, Н. І. Шукліна., 2007. – 344 с.
14. Орлюк О. П. Банківське право: навч. посіб. / О. П. Орлюк., 2004. – 392 с.
15. Вовчак О.Д. Банковское дело в Украине: состояние, проблемы и перспективы развития / О.Д. Вовчак // Финансы Украины. 2003. № 10. С. 118–126
16. Гетьман В. Банківська система України: діяльність і проблеми / В. Гетьман // Банківська справа. 2005. № 1. С. 8–21
17. Гребеник Н.І. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики. Стаття перша. Становлення монетарної політики в незалежній Україні / Н.І. Гребеник // Вісник НБУ. 2007. № 5. С. 12–22.
18. Д'яконова І.І. Історичні аспекти розвитку банківської системи України / І.І. Д'яконова // Економіка промисловості. 2008. № 2. С. 10–18.
19. Міщенко В. І. Взаємодія органів державного управління як фактор подолання фінансової кризи / В. І. Міщенко, Р. С. Лисенко. // Фінанси України. – 2009. – №1. – С. 50–57.
20. Зв'єряков М. І. Формування системи індикаторів фінансової стійкості банківської системи / М. І. Зв'єряков, В. В. Коваленко. // Фінанси України. – 2012. – №4. – С. 3–12.

- 21.Про банки і банківську діяльність: Закон України від 20.03.1991 № 872-XII. Київ: Парламентське видавництво, 1991. 10 с.
- 22.Міщенко В. І. Банківські операції : підручник / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва.— 2-ге вид., перероб. і доп.— К. : Знання, 2007.— 796 с.
- 23.Про Національний банк України: Закон України від 20.05.1999 № 679-XIV. Київ: Парламентське видавництво, 1999. 47 с.
- 24.Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000 № 2121-III. Київ: Парламентське видавництво, 2000. 87 с.
- 25.Міщенко В. І. Банківська система України: проблеми становлення та розвитку / В. І. Міщенко, С. В. Науменкова. // Фінанси України. — 2016. — №5. — С. 7–33.
- 26.Сайт Державної служби статистики України. [Електронний ресурс] — URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
- 27.Річний звіт Національного банку України за 2015 рік / Департамент статистики та звітності Національного банку України. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bank.gov.ua>.
- 28.Річний звіт Національного банку України за 2016 рік / Департамент статистики та звітності Національного банку України. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bank.gov.ua>.
- 29.Річний звіт Національного банку України за 2017 рік / Департамент статистики та звітності Національного банку України. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bank.gov.ua>.
- 30.Річний звіт Національного банку України за 2018 рік / Департамент статистики та звітності Національного банку України. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bank.gov.ua>.
- 31.Річний звіт Національного банку України за 2019 рік / Департамент статистики та звітності Національного банку України. [Електронний ресурс] URL: <http://www.bank.gov.ua>.

32. Про затвердження Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року: Постанова Національного банку України; Програма від 18.06.2015 № 391. Київ: Парламентське видавництво, 2015. 3 с.
33. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року [Електронний ресурс] // Міністерство Фінансів України. – 2020. URL:
https://mof.gov.ua/storage/files/Strategija_financovogo_sektoru_ua.pdf.
34. Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій з юридичними і фізичними особами: Постанова Національного банку України Положення, Форма типового документа від 03.12.2003 № 516. Київ: Парламентське видавництво, 2003. 14 с.
35. Вольська, С.П. Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банку / С.П. Вольська // Науковий вісник Херсонського державного університету. 2015. Випуск 10. Частина 1. С. 178–181.
36. Залевська К. О. ФІНАНСОВА СТІЙКІСТЬ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ [Електронний ресурс] / К. О. Залевська // ТНЕУ. – 2013. – URL:
<http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/1865/1/Zalevs%27ka%20C.O.,%20BSzm-52.pdf>.
37. Стратегія розвитку банківської системи України 2016–2020: «Синергія розвитку банків та індустріалізації економіки»: Проект // Київ, 2016 [Електронний ресурс]. – URL: http://kneu.edu.ua/userfiles/Credit_EconomicsDepartment/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf
38. Зрозуміти та відпустити: Причини і результати «великого банківського очищення» [Електронний ресурс] // Національний Банк України. – 2017. – URL: <https://badbanks.bank.gov.ua/>.

39. Сайт Національного Банку України [Електронний ресурс] – URL:
<https://old.bank.gov.ua/>.
40. Кисляк Р. Нещаслива десятка: чому в Україні залишаються збиткові банки [Електронний ресурс] / Р. Кисляк. – 2020. – URL:
<https://finclub.net/ua/analytics/neshchaslyva-desiatka-chomu-v-ukraini-zalyshaiutsia-zbytkovi-banky.html>.